

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE
HUNGARIAN FINANCIAL
SUPERVISORY AUTHORITY

HÁTTÉRANYAG

a lakossági hitelinformációs rendszerekről

2006. augusztus

Tartalomjegyzék

I. Az Európai Unióban működő hitelinformációs rendszerek fajtái és jellemzői	3
I. 1. Központi hitelnyilvántartó rendszerek és credit büroók	3
I. 2. A Pozitív listás hitelinformációs rendszerekről.....	5
II. A magyar hitelinformációs rendszer kialakulása és jellemzői	7
II. 1. A hazai hitelinformációs rendszer kialakulása (rövid történeti áttekintés).....	7
II. 2. A Központi Hitelinformációs Rendszer (KHR) jellemzői.....	8
II. 3. Egyéb hitelinformációs kezdeményezések	9
III. A pozitív adólista magyarországi alkalmazásának lehetőségeiről.....	12
III. 1. Korábbi kezdeményezések a pozitív adólista bevezetésére.....	12
III. 2. A pozitív hitelnyilvántartás magyarországi alkalmazásának indokoltsága	13

Melléklet

Barron, J. és Staten, M.: The Value of Comprehensive Credit Reports: Lessons from the U.S. Experience. Draft. (2000)

Felhasznált irodalom

Árvai Zsófia-Dávid Zsuzsanna-Vincze Judit: Hitelinformációs rendszerek (Hitelintézeti szemle 2002. első évfolyam 5. szám)

A Hitellel és Jogcímmel foglalkozó francia Nemzeti Tanács Konzultációs Bizottsága (Avis du Comité Consultatif de Conseil National du Credit et du Titre) által kiadott vélemény a pozitív lista létrehozásáról – 2004. július 1.

Giro Zrt., BISZ Rt., Bankszövetség éves jelentések, tájékoztatók

I. Az Európai Unióban működő hitelinformációs rendszerek fajtái és jellemzői

I. 1. Központi hitelnyilvántartó rendszerek és credit bírók

1. Az Európai Unióban működő hitelinformációs rendszerek áttekintése azért is érdemel kiemelt figyelmet a magyarországi helyzet megítélése szempontjából, mivel azok is az uniós adatvédelmi előírásokkal összhangban kell, hogy működjenek.
2. Az Európai Unión belül minden ország rendelkezik olyan – egy vagy több – szervezettel, amely hitelreferencia-szolgáltatással támogatja a hitelezés biztonságát. A hitelreferencia-szolgáltatás az ügyfelek hiteleiről, illetve kölcsönfelvételéről szóló adatok begyűjtését, feldolgozását, nyilvántartását és meghatározott keretek szerinti lekérdezését jelenti a hitelezők részéről
3. A hitelreferencia-szolgáltatást nyújtó hitelinformációs rendszereknek alapvetően két típusa különböztethető meg:
 - kormányzati háttérű, kötelező hitelnyilvántartó rendszerek (Public Credit Registers (PCRs) vagy Central Credit Register),
 - piaci alapon szerveződő credit bírók (CB).
4. Néhány országban az információ-megosztás kizárólag hitelnyilvántartón nyugszik. Máshol a kötelező információcserével együtt működik az önkéntes adatnyilvántartás és csere is, amit credit bírók hajtanak végre. Egyes országokban pedig nem működnek központi hitelnyilvántartók, a hitelezők hitelinformációkat önkéntesen a credit bíróknak nyújtanak, illetve onnan kérdezik le.

Hitelnyilvántartó rendszerek

5. A kormányzati háttérű hitelnyilvántartó rendszereket általában az adott ország központi bankja üzemelteti. Fő jellemzője a törvény általi szabályozottság, amelynek segítségével a központi bank (vagy más szervezet) megköveteli a pénzügyi intézményektől, hogy adatot nyújtsanak a hiteleikről és kölcsönfelvevőikről. Ezt követően az eredeti adatszolgáltatók automatikusan kapnak vissza, vagy kérhetnek le riportokat.
6. A hitelnyilvántartó rendszerekre általában jellemző, hogy nem minden hitelről gyűjtenek adatot, azok csak meghatározott küszöbérték felett kerülnek be a rendszerbe. A küszöbérték nem egységes az egyes országok hitelnyilvántartó rendszereiben. Ugyanakkor vannak olyan hitelnyilvántartó rendszerek (Belgium, Franciaország), amelyek teljes körűen lefedik a háztartási hitelezést is.
7. A hitelnyilvántartó rendszerek között előfordulnak csak pozitív (hiteladóst) és csak negatív (késelem, hátralék), illetve mindkét típusú információt is tartalmazó nyilvántartások. Negatív információkat tartalmazó nyilvántartás létezik Portugáliában és Franciaországban, pozitív információkat tartalmazó pl.: Németországban és Ausztriában.
8. A hitelnyilvántartó rendszerekből - a központi riporton - kívül a tagok csak az adósaikról és az új hitelgényléseikről kérhetnek le adatokat. Ez alól kivétel. Ausztria, ahol a tagok bárkiről kérhetnek le információkat.

9. A hitelnyilvántartó rendszereknek járulékos - mindazonáltal fontos funkciója az is -, hogy felügyeleti célra is felhasználják azokat. Az adatok ugyanis mindig teljes részletezettséggel hozzáférhetőek a bankfelügyeleti tevékenységhez. A hitelnyilvántartó rendszerek nyújtják a statisztikai bázist a felügyelő hatóságok számára a nagykockázat-vállalások naprakész áttekintéséhez. A hitelnyilvántartóban lévő adat fontos lehet egy nagy kölcsönfelvevő hirtelen támadt fizetéseképtelensége esetén, lehetővé téve a felügyelő hatóság számára a bank teljes kockázati mértékének becslését vagy az egyes bankok kockázati szintjét az adott kölcsönfelvevővel, felvevőkkel szemben.
10. A hitelpiacok integrálódásával felmerült egy európai hitelnyilvántartó rendszer kialakításának igénye is. Az Európai Unió országaiban azonban egyelőre sem a törvényi követelmények, sem pedig a technikai és szervezési problémák megoldása nincs azon a szinten, hogy prognosztizálható legyen, mikor válik az EU együttműködés hatékonnyá ezen a területen. Megjegyzendő, hogy a készülő új fogyasztási irányelv rendelkezni fog arról, hogy minden hitelnyújtónak hozzáférést kell majd biztosítani más tagállami hitelnyilvántartó rendszerekhez.

Credit bírók

11. A credit bírók önkéntes alapon, a piaci igények által életre hívottan alakultak meg, vagy a gazdasági szereplők által közösen, non-profit alapon, vagy piacorientált üzleti vállalkozásként működve. A hitelnyilvántartó rendszerek, és a credit bírók kombinációjaként előfordul, hogy az információk kötelező cseréjét a központi bankok szervezik, együttműködve magán-lebonyolítással, azaz a tényleges információcsere az adósokról a credit bíró közvetítésével történik meg.
12. A credit bírók működési határait az egyes nemzeti államokban lévő szabályozás határozza meg, mivel alapvetően a kötelező tagsággal létrehozott hitelnyilvántartók működési területén kívül tevékenykednek, illetve azokban a szegmensekben, ahol a hitelnyilvántartók nem képesek hatékonyan működni. Ebből következően a credit bírók jelentős szerepre azokban az országokban tettek szert, ahol vagy egyáltalán nincs kötelező hitelnyilvántartó rendszer (Anglia, Görögország), vagy a hitelnyilvántartó számára jelentendő adatok küszöbértéke magas (Ausztria, Németország).
13. Az adatszolgáltatók köre bővebb, mint a hitelnyilvántartó rendszerek esetén megfigyelhető, mivel sok esetben – üzleti alapon – bevonnak olyan nem banki adatszolgáltatókat is, amelyek az adósok fizetőképességének megítélésében segítik a hitelezőket, pl. telefonszolgálatok, közüzemi díjbeszedők, adóügyi adatnyilvántartók. A credit bíróknak lehetőségük van részletesebb adatokat nyújtani az egyedi hitelekéről és vegyítik a hiteladatokat más forrásokból – bíróság, lízing, föld- és ingatlanhivatali nyilvántartás, adóhatóságok – származó adatokkal.
14. Az utóbbi években megfigyelhető a credit bírók regionális és globális együttműködése az adatok kölcsönös hozzáférése érdekében, követvén a határon átnyúló szolgáltatások tendenciáját. Egy másik hangsúlyos jelenség az üzletágban, hogy multinacionális scoring cégek (pl. az olasz CRIF Group Ltd., az angol-amerikai GUS) jelentek meg a piacon, amelyek fejlett szolgáltatások igénybevételét teszik lehetővé a hitelezők számára. E multinacionális cégek a már meglévő credit bírók hitelreferencia-szolgáltatását kiegészítve, azok adatbázisára építve fejlett scoring, piaci elemzési, illetve pénzügyi-elemzési szolgáltatásokat kínálnak.

15. Az Európai Unióban működő hitelinformációs rendszerek sokszínűsége (kötelező, önkéntes, pozitív és/vagy negatív listás) is alátámasztja azt, hogy az uniós adatvédelmi előírások – megfelelő garanciák és célhoz kötöttség mellett – nem lehetnek akadályai a pozitív listás hitelinformációs rendszerek működésének.

I. 2. A Pozitív listás hitelinformációs rendszerekről

16. A pozitív adósnilyvántartás célja az adós fizetőképességének megismerése, hiszen a fizetőkészséget a negatív nyilvántartás is viszonylag megfelelően tükrözi. A fizetőképesség döntően függ a hitelfelvevő (kérelmező) eladósodottságának fokától, amely bármilyen hitelbírálati rendszerben alapvető értékelési szempont. Az eladósodottság megismerése szempontjából a pozitív adósnilyvántartás a természetes személy adósok esetén sokkal fontosabb, mint a jogi személyek esetén, hiszen az utóbbiakra többnyire vonatkozik az eladósodottságukat tükröző hivatalos nyilvántartási és beszámolási kötelezettség, az előbbiekre pedig nem. (A háztartások nem készítene kötelezően vagyommérleget.)
17. A pozitív adósnilyvántartás szükségessége ott merül fel, ahol a háztartások eladósodottsága olyan szintű, hogy a pénzügyi stabilitás érdekében – megelőzendő a lakosság túlzott eladósodottságát, illetve az ahhoz kapcsolódó, tömegesen fellépő rendkívüli élethelyzeteket – társadalmi érdek. A hitelnyújtó alapvető prudenciális kötelessége nem csak az ügyfél fizetőképességének, hanem fizetőképességének is a megítélése.
18. Az Euro-térségben a háztartások összes adóssága, a 2005-ös adatok szerint a rendelkezésükre álló jövedelem 100 %-a körül volt, míg az adósságszolgálati ráta 12 %-ot tett ki. Az európai pénzügyi szakértők az Unió pénzügyi stabilitása szempontjából hosszú távon kockázatosnak értékelik a háztartások eladósodottsági szintjét, melynek kockázatát tovább növeli az emelkedő kamat trend és az ingatlanpiaci kockázat.
19. A fentiekkel is összefüggésben számos európai országban létezik már pozitív listás rendszer, így az Egyesült Királyságban, Írországban, Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Svédországban, Norvégiában, Belgiumban és Olaszországban. Az előbbieken felsorolt uniós országok (Norvégia nélkül) az Európai Unió hitelintézeti rendszerének eszközeiből 71 %-kal rendelkeznek. (2003. decemberi adat), vagyis az Unió legfejlettebb pénzügyi rendszereinek több mint 2/3-ban működik pozitív adóslistas rendszer. Ez a túlnyomó hányad is erős közvetett bizonyíték arra, hogy a pozitív adóslista igenis jár bankszakmai haszonnal és társadalmi szempontból is indokolt. **A pozitív adóslistas háttérében valamennyi országban a lakosság eladósodottságának kezelése, illetve annak megelőzése áll.**
20. A pozitív listák alkalmazásával növelték a fogyasztóknak nyújtott adatvédelmi garanciákat: egyrésztől megtiltották, vagy korlátozták a pozitív lista marketing célú felhasználását, másrésztől szigorúbb szabályokat hoztak a személyes adatok kezelésére az adatvédelemről szóló közösségi irányelvvel összhangban.
21. A pozitív lista alapvető célja, hogy központilag tartson nyilván ügyfelekre vonatkozó információkat, amelynek körét tekintve két nagy kategóriát különböztethetünk meg. Egyfelől azok a listák, amelyek szigorúan csak a hitelre vonatkozó adatokra – hitelfelvétel időpontja, a jóváhagyott összeg, törlesztő részletek, az egyes kölcsönszerződések jellegzetességei – szorítkoznak, illetve azok, amelyek „a hitelen kívül” eső szektorból is

részletes adatokat tartalmaznak, így összegyűjtik a jövedelem, a vagyon, a különböző kötelezettségvállalásokra, közüzemi befizetésekre vonatkozó adatokat is. Ez a fajta lista szélesebb körben biztosít beavatkozási lehetőséget, így alkalmas a visszaélések, adócsalás, és az egyes fogyasztók jelentette kockázatok felderítésére is.

22. Pozitív listás rendszert Európában jellemzően credit bürok működtetnek, de van ahol törvény írja elő (Belgium). Van olyan ország, ahol egymás mellett több pozitív lista is létezik (Egyesült Királyság, Olaszország), de általában csak egy, legfeljebb két jelentős rendszer tud hatékonyan működni. A pozitív listás rendszerhez való csatlakozás általában nem kötelező, de ahol ilyen működik, ott minden pénzügyi intézmény él a csatlakozás lehetőségével. A fogyasztók nem kötelesek hozzájárulásukat adni a listán való szerepeltetésükhöz, vagy adataik kezeléséhez, de ebben az esetben nem vagy nehezen jutnak hitelhez.
23. A pozitív listák elterjedése nem vezetett a negatív listák eltűnéséhez, amelyek csak a késedelmesen fizetőket rögzítik. Ezzel ellentétes gyakorlat csak Belgiumban van, ahol a negatív listát váltotta fel a pozitív, a többi említett európai országban továbbra is fenntartották a negatív listát a pozitív mellett. Pozitív listát legutóbb Belgium és Olaszország vezetett be.
24. Olaszországban – ahol a pozitív listát az ún. CRIF vezeti, amelynek részvényesei a legfőbb olasz hitelintézetek – garanciát jelent, hogy a listát marketing célra tilos felhasználni, illetve az ügyfélnek előzetesen írásban kell hozzájárulnia adatai megjelenítéséhez, továbbításához.
25. Belgiumban törvény hívta életre 2003-ban a központi pozitív adólistát, amelynek legfőbb célja a magánszemélyek eladósodása elleni küzdelem. A listát a belga központi bank kezeli, amelynek megtekintése kötelező a hitelnyújtást megelőzően. A problémamentes személyazonosítás érdekében a hitelnyújtók törvényi felhatalmazást kaptak arra, hogy a természetes személyek személyazonosító számát használják. Egy, a központi bank mellett felállított bizottság – amelyben részt vesznek a hitelnyújtók, az adósok, a központi bank, a személyes adatok védelmének bizottsága, illetve a gazdasági kapcsolatok minisztériumának képviselői is – felügyeli a fogyasztói érdekek tiszteletben tartását.
26. Barron és Staten tanulmányukban (ld. melléklet) az ausztrál, kizárólag negatív listás rendszer változóinak felhasználásával elvégzett credit scoring szimuláció eredményeit (korlátozott modell) hasonlították össze az amerikai, pozitív és negatív információkat is tartalmazó (teljes) modell szimulációjával. Az eredmények egyértelműen a pozitív listás rendszer előnyeit támasztották alá, és a tanulmány következtetéseit a következőkben lehet összefoglalni:
 - Adott hitelkérelem-elfogadási arány mellett a korlátozott, negatív listás modell szimulációja jóval magasabb vissza nem fizetési arányokat eredményezett, mint a teljes, pozitív listás modell. Ez magasabb kockázati prémiumot, azaz magasabb hitelkamatokat von maga után a negatív listás rendszerben. Más negatív hatások is felléphetnek a hitelezés volumenének növekedésével párhuzamosan, ugyanis az új ügyfelek kockázatának kevésbé pontos értékelése miatt nőhet az önrész aránya, magasabbak lehetnek a hitelhez kapcsolódó díjak vagy alacsonyabbak a hitelkeretek.
 - Adott vissza nem fizetési arány mellett a negatív listás modellben szignifikánsan alacsonyabb a hitelkérelem elfogadási arány, azaz a jó adósok egy részének kérelmeit elutasítják. Mindez visszafogja a lakossági hitelnyújtás volumenét, és különösen érzékenyen sújtja a magasabb kockázatú rétegeket (pl. fiatalok, rövid hiteltörténettel vagy alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők).

- A pozitív lista bevezetése csökkenti a kétes, rossz minősítésű hitelek arányát és a hitelek vissza nem fizetésének valószínűségét is. Ez pedig hosszabb távon a hitelnyújtók prudensebb működését eredményezi, ami pedig a betétesek biztonságának növekedését szolgálja.

II. A magyar hitelinformációs rendszer kialakulása és jellemzői

II. 1. A hazai hitelinformációs rendszer kialakulása (rövid történeti áttekintés)

27. Az első fontos lépést a bankközi hitelinformációs rendszer kialakításának folyamatában a Pénzügyi törvény 1993. évi módosítása jelentette, amely minden pénzügyi intézmény számára előírta, hogy csatlakoznia kell egy, a Felügyelet által elismert központi hitelnyilvántartó rendszerhez. A törvénymódosítást követően nyolc hazai bank megalapította a Bankközi Informatikai Szolgáltató Rt.-t (BISZ), amelynek feladata volt a Bankközi Adósnilyvántartó Rendszer (BAR) kiépítése és üzemeltetése.
28. A hitelinformációs rendszer kialakítását az 1992. évi hitelkonszolidáció, valamint az 1993. évi bank- és adóskonszolidáció tapasztalatai tették alapvetően szükségessé. A konszolidált hitelállomány egy része ugyanis olyan vállalatokkal és egyéb jogi személyiségű társaságokkal szemben fennálló követelés volt, amelyek kihasználták, hogy a bankok közötti információáramlás nem megfelelő, s ez lehetőséget adott a vállalatoknak arra, hogy több banknál is hitelt vegyenek fel, amelyek együttes összege már meghaladta a teherviselő képességüket. A bankok alulinformáltsága jelentős mértékben növelte a hitelezés kockázatait, s nemcsak a pénzügyi rendszer, de az egész magyar gazdaság számára jelentős veszteségeket okozott.
29. Az 1996. évi jogszabályi változások a központi adósnilyvántartó rendszer adatszolgáltatói körének bővülését eredményezték, ugyanis a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.), valamint az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény (Épt.) értelmében már nemcsak a hitelintézetek, hanem a lízingscégek és a brókerházak számára is kötelezővé vált az adatszolgáltatás a BAR-ba, amennyiben ezek az intézmények hitelezési tevékenységet folytattak.
30. Az 1996. évi Hpt. ugyanakkor a központi adósnilyvántartó rendszer fejlődése útjába akadályt is beépített azáltal, hogy kifejezetten megtiltotta a természetes személyek adatainak kezelését a központi hitelinformációs rendszer számára. Hozzá kell azonban tenni, hogy a természetes személyekre vonatkozó információk cseréjére ebben az időszakban még nem is mutatkozott túlságosan nagy kereslet, ugyanis a lakossági hitelezéstől annak magas kockázata és jelentős beruházási igénye (megfelelő informatikai háttér kiépítése) miatt a kereskedelmi bankok döntő többsége még távol maradt, s a lakossági piacon csak egy bank töltött be számottevő szerepet. A 90-es évek végétől azonban egyre több kereskedelmi bank kapcsolódott be a lakossági hitelezésbe. A lakossági hitelpiac többszereplőssé válását követően jelentkezett az a jogos igény, hogy a kereskedelmi bankok lakossági szektorhoz tartozó adósaikról is információt cseréljenek. Ehhez azonban módosítani kellett a vonatkozó törvényi előírásokat.
31. A Hpt. 1998-ban hatályba lépő módosítása már a természetes személyek adatainak továbbítására is lehetőséget teremtett, de csak abban az esetben, ha a törvényben előírt mértékű hitelmulasztást követték el. A természetes személyek adatainak védelmére

vonatkozó előírások miatt ugyanis csak késelembbe esés esetén volt lehetőség ezen információk kezelésére (negatív lista).

32. A szabályok további módosítását, részletezését eredményezte a Hpt. 2006. január 1-jén hatályba lépett módosítása. Így változott a (most már Központi Hitelinformációs Rendszernek – KHR – nevezett) nyilvántartás vállalkozási és a lakossági rendszere is. A legfontosabb változások a lakossági nyilvántartásokat érintik. Mind a hitelmulasztás, mind a kártyavisszaélés feltételeinek pontosabb meghatározása mellett egy új nyilvántartásnak, a valótlán adatközlés vagy hamis okmányok miatt elutasított hitelgénylések nyilvántartásának létrehozását is előírta a törvény. Változott a hiteladat-szolgáltatók értesítési kötelezettsége: már nem csak a bekerülés lehetőségéről és tényéről kell tájékoztatni az ügyfeleket, hanem a KHR-be történő adatszolgáltatást megelőzően is. Ezekon kívül a Hpt. bevezette a hiteladat-per, illetve a hiteladat-átruházás intézményét is.

II. 2. A Központi Hitelinformációs Rendszer (KHR) jellemzői

33. Magyarországon a BISZ Rt. által nyújtott hitelreferencia-szolgáltatás célja, hogy a hazai pénzügyi szektor számára információ nyújtásával csökkentse a hitelezési kockázatot, védje a jó adósokat, és fokozza a készpénzkímélő eszközök használatának biztonságát. Először csak a hitelbírálat folyamatában, majd a kockázatkezelésben, míg az utóbbi időben az ügyfélmonitoring és a termékmarketing tevékenység során is egyre sűrűbben használják a Központi Hitelinformációs Rendszer által nyújtott információkat.
34. A KHR jelenleg két egymástól független, de közös infrastruktúrán működő, a vállalkozásokra és a természetes személyekre vonatkozó rendszerből áll.
35. A vállalkozói rendszer a pénzügyi intézmények vállalkozó ügyfeleinek törvény által meghatározott adatait tárolja három alrendszerben, melyek a hitelszerződések teljes listás, a fizetéseképtelen vállalkozások negatív listás és a felmondott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elfogadási szerződések szintén negatív listás nyilvántartásai.
36. A lakossági rendszer tartalmazza minden természetes személy adatát, aki a pénzügyi intézményekkel kötött hitel-, vagy hiteljellegű, vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználására irányuló szerződését a Hpt-ben részletezett módon megszegte. A lakossági rendszer három negatív listás alrendszerre tagolódik, melyek a hitelmulasztásokat, a bankkártya-visszaéléseket, illetve a felróható ügyfélmagatartás miatt elutasított igényeket tartják nyilván.
37. A lekérdezésekre küldött jelentésekben az élő adatok folyamatosan, a lezárt adatok pedig a lezárást követően még öt évig szerepelnek.
38. A BISZ Rt. által működtetett hitelinformációs rendszer 1995. júniusában kezdte meg működését, s a vállalkozói hitelekre vonatkozó központi adatbázis feltöltése 1996. végére fejeződött be. Ez a hitelinformációs rendszer a nyugat-európai országokban működő központi hitelnyilvántartó rendszerekkel mutat hasonlóságot abban a tekintetben, hogy a pénzügyi közvetítő rendszer szereplői számára kötelező a csatlakozás.
39. A rendszer működését törvényi előírások is szabályozzák és kiemelt szempont az adatvédelmi előírásoknak történő megfelelés. Eltérés ugyanakkor, hogy a nyugat-európai rendszereket jellemzően központi bankok alapították, s általában a felügyeleti szervek működtetik. Magyarországon viszont kereskedelmi bankok a tulajdonosai a

hitelinformációs rendszert üzemeltető társaságnak, de adatszolgáltatást nemcsak a tulajdonosoknak, hanem – amint már említettük – minden, jogszabályban meghatározott piaci szereplőnek kötelező teljesítenie, s ezen adatszolgáltatói körnek van lehetősége információk lekérésére is.

40. A KHR vállalati rendszere abban is eltér a nyugat-európai gyakorlattól, hogy nem szabtak alsó limitet, tehát összeghatártól függetlenül, minden jogi személyiségű hiteladósra és a vele megkötött hitelszerződésre vonatkozó adatot át kell adni. A vállalatokra vonatkozó nyilvántartás – köszönhetően a hitelkonszolidáció tapasztalatainak – már kezdettől fogva pozitív listás, azaz minden megkötött hitelszerződésről adatot kell szolgáltatni a központi hitelinformációs rendszernek, s az adatszolgáltatók a rendszerből információkat kérdezhetnek le.
41. A lakossági rendszer, amelyet a BISZ Rt. a Hpt. 1998. évi módosítását követően fejlesztett ki, negatív információkat kezel, s a viszonylag alacsony összeghatár miatt a késedelembe eső lakossági ügyfelek nagy részét lefedi.

II. 3. Egyéb hitelinformációs kezdeményezések

Hazai credit büro

42. 1998-ban új cég kezdte meg kiépíteni hitelreferencia szolgáltatási tevékenységét. A Giro Rt. által alapított Girodat Credit Bureau Rt. piaci alapon működő, pozitív listás credit büro létrehozását tervezte, amely magánszemélyek adataira specializálódik, és a Nyugat-Európában működő credit bürokhoz hasonlóan minden hitelkérelmet benyújtó – nemcsak a késedelmesen teljesítő – ügyfélről szolgáltat információkat. A Girodat Rt. hitelinformációs rendszeréhez a bankok önkéntes alapon csatlakozhattak.
43. A Girodat Rt. által tervezett szolgáltatások összessége a nyugat-európai országokban működő credit büro rendszerekhez közelített (a németországi SCHUFA rendszer mintájára), ugyanakkor vélhetően a kiépített informatikai háttér, illetve a megfelelő adatbázis hiánya miatt a pénzügyi intézmények részéről alacsony volt az érdeklődés szolgáltatásai iránt, és 2003-ban a társaságot végelszámolták.

GIRinfo

44. A GIRO Zrt., mely társaság a BISZ Rt. 100%-os tulajdonosa, elszámolásforgalmi alaptevékenysége mellett bővítette szolgáltatásait és – a korábbi Girodat szolgáltatás alapján – létrehozta a GIRinfo szolgáltatást, mely adatbázisai segítségével a pénzügyi intézmények ügyfelei okmányainak, adatainak ellenőrzését, ezáltal a pénzügyi intézmények tevékenysége során fellépő kockázatok csökkentését és a visszaélések megelőzését teszi lehetővé.
45. A rendszer ma már olyan különböző kormányzati és piaci szereplők által létrehozott adatbázisok elérését nyújtja, amelyek révén egyidejűleg szerezhetők be okmány, vagyontárgyi és jövedelmi helyzet információk, mind magánszemélyekre, mind vállalatokra vonatkozóan. Rendelkezésre álló adatbázisok:
 - A személyi okmányok ellenőrzése során a személyazonosító igazolvány, az útlevel és a vezetői engedély adataihoz biztosított a hozzáférés.

- Arckép és aláírás adatbázis is rendelkezésre áll. Az adatbázis az útlevelekben és személyi igazolványokban található, beszkenelt aláírásokat és színes, illetve fekete-fehér arcképeket tartalmaz. Az ügyfél arcképének és aláírásának ismeretében az okmányokkal történő visszaélések kockázata csökkenthető.
- A lakcímnnyilvántartás segítségével pontosíthatóak az ügyféladatok.
- A járműnyilvántartás adatbázis minden releváns információt tartalmaz a gépjárművekre vonatkozóan.
- Cégnnyilvántartás adatai elérhetőek a Cégtáron keresztül.
- Az egyéni vállalkozói nyilvántartás az egyéni vállalkozói igazolványok teljes adatállományát tartalmazza, számos statisztikai jellegű adattal kiegészítve.
- Zálogszerződés-nyilvántartás: A Magyar Országos Közjegyzői Kamara zálogszerződéseinek adatbázisa ingóságok jogügyletekben fedezetként való szereplését tartalmazza.

BAR Index

46. A lakossági pozitív listás rendszer bevezetése felé haladó úton felvetődött egy egyszerűen használható adóminősítési rendszer kialakításának lehetősége is.
47. A BISZ Rt. a nála tárolt adatok felhasználásával adóminősítési rendszer (BAR Index) kidolgozását és bevezetését tervezte. (Információink szerint azonban a bankok nem túlságosan igénylik a BAR-t kezelő szervezet ügyfél-minősítési szolgáltatását.)
- A BAR Index szolgáltatás megfogalmazott céljai:
 - a rendszer használatának megkönnyítése,
 - az ügyfél teljes hitelmúltjának hozzáférhetővé tétele,
 - objektív, független BAR hitelmúlt értékelő eszköz,
 - az adatok áttekinthető formában történő megjelenítése,
 - az egyedi döntésen alapuló finanszírozás segítése.
48. Az új BAR Hiteljelentés és BAR Index lehetővé teszi, hogy a lekérdezés által nyújtott információ könnyen értelmezhetően, rendszerezetten jelenjen meg a döntéshozatali eljárásban. Az index-érték szervesen, egyszerűen illeszthető a meglévő hitelezési folyamatokba a scoring és minősítési rendszerek inputjaként, egyszerű flow típusú hitelezés (alacsony összeg, sok ügyfél) esetén akár a döntéshozatal meghatározó tényezőjeként is szerepelhet.
49. A *Vállalkozás BAR Index* az ügyfeleket 9 kategóriába sorolja. A „9” a legjobb, „1” a legkockázatosabb ügyfelet jelzi, a kategóriák közti eltérés a kockázati szintek változását fejezi ki. A *Személy BAR Index* a kizárólag negatív információkat tartalmazó lakossági BAR nyilvántartásra épül, így ez a 9 elemű skála rossz ügyfelekre jellemző (1-5) részét használja.

50. A BAR Index értékei és jelentése

Személy	Negatív	Vállalkozás
Nincs információ	0	Nincs információ
Magas kockázat (az ügyfélnek jelenleg rendezetlen hitelmulasztása van)	1	Kockázatos ügyfél (alacsonyabb érték kockázatosabb ügyfelet jelent)
Jelentős (2) – Mérsékelt (4) kockázatu ügyfél	2	
(2) az ügyfélnek fél évnél nem régebben lezárt hitelmulasztása vagy fél évnél nem régebben felvitt kártyavisszaélése van(3) az ügyfélnek fél évnél régebben, de egy évnél korábban lezárt hitelmulasztása vagy egy évnél nem régebben felvitt kártyavisszaélése van	3	
(4) az ügyfélnek egy évnél régebben, de három évnél korábban lezárt hitelmulasztása vagy felvitt kártyavisszaélése van	4	
Átmeneti kockázatu ügyfél az ügyfélnek több mint három éve lezárt hitelmulasztása vagy felvitt kártyavisszaélése van	5	Átmeneti kockázatu ügyfél
Pozitív listás lakossági BAR kialakítása esetén kerül felhasználásra	6	Pozitív ügyfél (a magasabb érték jobb ügyfél megítélést jelent)
	7	
	8	
	9	
	Pozitív	

III. A pozitív adólista magyarországi alkalmazásának lehetőségeiről

III. 1. Korábbi kezdeményezések a pozitív adólista bevezetésére

51. A pozitív adósnilyvántartás tartalmára először 2002-ben a jegybankkal karöltve a Bankszövetség tett javaslatot. Ekkor a létrehozandó rendszerrel szembeni alapkövetelményeket a következők szerint határozták meg:
- a rendszer akkor hatékony, ha az összes bank törvény alapján köteles a rendszerhez csatlakozni, s szolgáltat a nyilvántartásba adatot;
 - nem szükséges az ügyfél hozzájárulása az adatszolgáltatáshoz, hanem a törvény erejénél fogva történik a nyilvántartás;
 - a rendszer minél előbbi használhatósága érdekében a már hatályban levő hitelszerződéseket is be kell vinni az adatbázisba (ún. "ősfeltöltés");
 - Az ügyfelek pontos azonosíthatósága érdekében a hagyományos azonosító adatok helyett korszerűbb, számszaki azonosítót kívántak bevezetni, és a személyi szám használatát javasolták.
52. A Bankszövetség az MNB-vel közösen benyújtotta a javaslatot a témáért felelős Pénzügyminisztériumhoz. Ekkor a Bankszövetség felkérte az adatvédelmi biztost, hogy vizsgálja meg a részére átadott törvénytervezetet és ismertesse az ezzel kapcsolatos állásfoglalását.
53. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint a tervezett, természetes személyek adatait kötelezően kezelő pozitív listás rendszer a személyes adatokkal való rendelkezés korlátozását jelentené. Ezáltal a személyes adatok védelméhez való jog sérülne. Véleménye szerint bármely alapvető jog korlátozása csak akkor felel meg az alkotmányosság követelményének, ha az
- más alapvető jog, vagy kötelezettség érvényesítése érdekében történik,
 - e jog vagy kötelezettség oly mértékű közérdeket jelenít meg, amely indokoltá teszi a jog korlátozását,
 - az előbbi két feltétel alapján meghatározott cél másként nem érhető el,
 - a korlátozás a cél elérésére alkalmas.
54. A Bankszövetség azon az állásponton volt, hogy maximálisan támogatja a teljes-pozitív lista létrehozását, de amíg az adatvédelmi biztos ellenzi a javaslatot, addig nem lát reményt a törvényi megvalósításra. A fentiek eredményeként a 2005. évi jogszabály-módosítás a működő negatív listás javítására szorítkozott:
- a negatív információk adatszéréjének kiszélesítésével bővült a mérlegelési lehetőség,
 - az ügyfelek tájékozottságának, jogorvoslati lehetőségének bővítése, illetve
 - a hatályos szabályozás értelmezési problémáinak rendezése.¹

¹ Például: egyidejű folyamatos fennállás elvének egységes alkalmazása

55. Az adatvédelmi szempontok hangsúlyozottan jelentek meg, a módosított jogszabályban külön paragrafus foglalja részletesen össze a természetes adósok jogait: a rendszerbe történő adatbevitelről való értesítéstől az adatbázisban róluk tárolt információkról s azok lekérdezési módján át a hibás adatok korrigálásának részletes szabályozásáig.

III. 2. A pozitív hitelnyilvántartás magyarországi alkalmazásának indokoltsága

56. Bár a magyar háztartások eladósodottsági szintje a fejlett országokénál alacsonyabb, de nagyon dinamikusan növekszik. Míg 2000-ben a magyar háztartások összes adóssága a rendelkezésükre álló jövedelem 10 %-a volt, addig ez a szám 2005. végére 42 %-ra növekedett. Ez azt jelenti, hogy a hazai lakosság adósságrátája a nyugat-európai átlag feléhez közelít. Az adósságszolgálati ráta, 2005 végén a rendelkezésre álló jövedelem 10 %-a, viszont csaknem eléri az észak-amerikai (14%) és a nyugat-európai (12%) szintet, a fejlett gazdaságokra jellemző kamatszintnél lényegesen magasabb forintkamatok következtében. Ugyancsak fontos körülmény, hogy a magyar háztartások jövedelmének szabadon elkölthető része alacsonyabb az észak-amerikai, vagy nyugat-európai átlagnál
57. A magyar háztartások adósságviselő képessége tehát gyors ütemben romlik, és már ma sem lényegesen jobb a fejlett gazdaságokra jellemző szintnél. A negatív listás KHR-ben jelenleg nyilvántartott természetes személyek száma – a fenti eladósodottsági szint tükrében magas –, hozzávetőleg 400 ezer fő. **A lakossági hitelkereslet gyors növekedése pedig azt vetíti előre, hogy a magyar pénzügyi rendszer néhány éven belül elkerülhetetlenül a háztartások magas eladósodottsági szintjének problémájával fog szembenézni.** Ilyen körülmények között a hitelező számára létfontosságú kérdés a hitelkérelmező pontos adóssághelyzetének ismerete.
58. Az egyes háztartások eladósodottsága azonban negatív listás adósnilvántartásnál nem állapítható meg, erre csak a pozitív lista képes. Fontos hangsúlyozni, hogy a fentiekben említett fejlett gazdaságok pénzügyi rendszerei általános jelleggel rendelkeznek pozitív adósnilvántartó rendszerekkel. A pozitív adós-nyilvántartási rendszert addig kell kiépíteni, amíg a fejlett országok adósság szintjét, illetve adósságszolgálati rátáját nem érjük el, illetve meg nem haladjuk.
59. **Adatvédelmi szempontból felvetődhet a kérdés, hogy milyen közérdeket jeleníthet meg a pozitív adólista alkalmazása, ami miatt a személyes adatokkal való önrendelkezés joga sérülhet?** Véleményünk szerint a háztartások eladósodottságának megelőzése az alábbiak miatt társadalmi érdeket szolgál:

Amennyiben a háztartások eladósodottsági szintje magas, s a hiteladósok tömegesen nem tudnák hiteleiket visszafizetni, akkor a pénzügyi rendszerben és a nemzetgazdaságban az alábbiakkal kellene szembenézni:

- a hitelnnyújtók nem tekinthetnek el a hitelek megtérülésétől, mivel azok mögött a betétesek pénze áll;
- a hitelnnyújtók a hitelek megtérülése érdekében elkezdenék a hitelek mögötti fedezeteket (többségében lakás, ingatlan) érvényesíteni, ami nemcsak az ingatlanárak piacán indítana el egy elértéktelenedési folyamatot, hanem ami ennél is súlyosabb, emberek tömegei kerülhetnének ellehetetlenített élethelyzetbe;
- az ingatlanfedezetek értékének csökkenése korlátozná a jó hitelképességű háztartások hitelezését is.

60. Pozitív nyilvántartással lehetővé válik, hogy az adósok még a hitelfelvétel előtt egyértelmű visszajelzést kapjanak arról, hogy eladósodottsági szintjük már olyan magas, amellyel további megélhetésüket kockáztatnák, és kiszűrhetők lennének a csaló hajlamú hitelkérelmezők is.
61. A fentiek megelőzése és megakadályozása érdekében a pozitív adóslista alkalmazása a hitelfelvevők és betétesek tömegének olyan alapvető érdekét szolgálja, mely a nemzetgazdaság pénzügyi stabilitásának is meghatározó része. Ezzel – látszólag – szemben áll a magánszemélyek önrendelkezési joga saját, személyes eladósodottságukra vonatkozóan.
- 62. A célhoz kötöttséggel (az adatokat csak hitelképesség megállapításához lehet felhasználni), szigorú informatika-biztonsági előírásokkal, valamint jogi garanciákkal – esetleg az adatvédelmi biztos felügyeleti szerepének kiterjesztésével – az előző pontban említett ellentmondás feloldható.**
63. Többször felvetődött, hogy a pozitív lista alkalmazásával csökkenhetnek a hitelköltségek. Bár ez megalapozottan feltételezhető, a pozitív adósnilyvántartásoknak a hitelköltségeket csökkentő hatását megfelelő számítási módszer hiányában nem lehet kimutatni. A lakossági hitelek költsége hosszabb idő távlatában mind az Egyesült Államokban, mind pedig Nyugat-Európában csökkent. Nincs azonban olyan módszer, amellyel a csökkenés mértékét számszerűen szét lehetne bontani az egyes magyarázó tényezők hatásaira. Annyi viszont kétségtelen, hogy azonos fajtájú hitel ma drágább Magyarországon, mint az Eurótérségben, mint azt az alábbi tábla is bizonyítja. Ennek egyik oka nagy valószínűséggel a megfelelő hitelinformáció hiányából fakadó többletkockázat.

Lakossági euróhitelek és -betétek kamatainak összevetése az új szerződésekre vonatkozóan							
2005. december	Magyarország			Eurótérség			Különbség
	Kamat %	Állomány mrd Ft	Súly-szorzat	Kamat %	Állomány mrd €	Súly-szorzat	%
Lakásvásárlási hitel (THM)	6,23	0,7	4,4	3,99	82,0	327,2	2,24
Fogyasztási célú hitel (THM)	9,34	2,7	25,2	7,51	22,1	166,0	1,83
Egyéb hitel (kamat)	4,92	3,0	14,8	4,18	35,8	149,7	0,74
Átlagos hitelkamat	6,93	6,4	44,3	4,60	139,9	642,9	2,33
Éven belül lekötött betét (kamat)	1,79			2,14			-0,35
Euró kamatrés	5,14			2,46			2,68
Működési költségek / összes eszköz (2004)	-3,43			-1,46			-1,97
Nettó euró kamatrés	1,71			1,00			0,71
2005. év	Magyarország			Eurótérség			Különbség
	Kamat %	Állomány mrd Ft	Súly-szorzat	Kamat %	Állomány mrd €	Súly-szorzat	%
Lakásvásárlási hitel (THM)	6,37	15,6	99,4	3,92	764,9	2998,4	2,45
Fogyasztási célú hitel (THM)	10,24	26,7	273,4	7,79	266,7	2077,6	2,45
Egyéb hitel (kamat)	4,67	17,7	82,7	4,06	326,6	1326,0	0,61
Átlagos hitelkamat	7,59	60,0	455,4	4,71	1358,2	6402,0	2,88
Éven belül lekötött betét (kamat)	1,50			2,01			-0,51
Euró kamatrés	6,09			2,70			3,39
Működési költségek / összes eszköz (2004)	-3,43			-1,46			-1,97
Nettó euró kamatrés	2,66			1,24			1,42

Forrás: MNB, EKB

64. A táblázat a hazai és az euróövezeti lakossági bankhitelek jellemző kategóriáinak költségszintjét hasonlítja össze az MNB és az EKB kamatstatisztikájában fellelhető adatok alapján. A táblázat két részében a legutóbbi jelentett állapotnak megfelelő 2005

decemberi, illetve a reprezentativitás kedvéért a 2005. évi átlagos hitelköltség-szinteket mutatjuk be, az adott időszak új szerződések volumenadataival súlyozva. Az említett volumeneket felhasználva a három megjelenített hitelkategóriára illusztrációs céllal átlagos költségszintet is számoltunk, és az éven belüli lekötésű betétek kamatszintjét felhasználva elvégeztünk egy hozzávetőleges kamatrés-számítást is. A kapott kamatrésből kiemeltük az egységnyi banki eszközre eső működési költségszint által indokolt részt, annak érdekében, hogy az számításaink eredményeit ne torzítsa. Végül, kizárólag az euróban nyújtott hitelek költségszintjét hasonlítottuk össze, tekintettel arra, hogy az eurótérség bankjainak euróban nyújtott hiteleinek, valamint a magyar bankok forinthiteleinek költségszintjei között igen jelentős eltérés van ugyan, de ennek nagy része nem egyéb, mint az EUR/HUF árfolyamkockázat fedezete. Az euróhitelek összevetésekor a valutakockázat, mint magyarázó tényező, nem jelentkezik.

65. Eredményeink szerint a magyar bankok euróhitelei az euróövezeti bankhiteleknél valamennyi vizsgált kategóriában lényegesen drágábbak, úgy, hogy a költségkülönbség szemmel láthatóan nagyobb ott, ahol nem csupán kamat, hanem THM-mutató is rendelkezésre áll. A kamatrésben még nagyobb eltérés mutatkozik, tekintettel arra, hogy a magyar bankok kevesebbet fizetnek az euróbetétekért, mint euróövezeti versenytársaik. A nagyobb magyarországi kamatrésnek jelentős része a nagyobb magyarországi fajlagos működési költségekkel indokolható, de azokat eltávolítva a magyar kamatrés még mindig jelentősen nagyobb. Megfigyelhető, hogy a legutóbbi időkben a magyar oldali hitelköltség-többlet valamelyest csökkent – igaz, hasonló módon mérséklődtek a fajlagos működési költségek is.
66. A hitelbírálatához szükséges információ hiányának költsége végső soron a nem-teljesítő hitelekből származó hitelezői veszteséggel számszerűsíthető. A nem-teljesítő kategóriának megfelelő lakossági "kétes" és "rossz" minősítésű hitelek állománya a magyar bankrendszerben folyamatosan növekszik, nem utolsósorban természetesen amiatt, hogy a lakossági hitelek állománya és a bankok mérlegén belüli aránya is gyorsan növekszik. Az e kategóriába tartozó minősített állomány 2002 végén 26 mrd Ft, vagyis a bankrendszer ügyfélbetét-állományának 0,39%-a volt, 2005 végén viszont 65 mrd Ft-ot, vagyis az ügyfélbetét-állomány 0,79%-át tette ki, folyamatos növekedés mellett. A probléma tehát jól láthatóan növekvő mértékű, annak ellenére, hogy a lakossági hiteleken belüli minősített állomány alakulásából megítélhetően a banki hitelvizsgálat minősége időközben érdemben javult.
67. Magyarországon a pénzügyi intézmények körében – annak ellenére, hogy jó részük elismeri a lakossági hitelinformációs rendszer működésének és továbbfejlesztésének szükségességét – a számtalan pozitívum ellenére sincs még meg a megfelelő érdekeltég ahhoz, hogy önkéntesen csatlakozzanak egy piaci alapon létrehozott credit büro rendszerhez.
68. Figyelemmel ugyanakkor a magyarországi hitelpiac sajátosságaira, a piaci, önkéntes alapon működő, credit büro típusú hitelnyilvántartás helyett a lista kötelező, központi változata valószínűleg meg. Így elérhető, hogy a nyilvántartás a kötelező csatlakozás folytán kellően hatékony legyen, és a körültekintő törvényi szabályozás révén adatvédelmi szempontból is megfelelő garanciákkal működhessen a rendszer. A nyilvántartás kizárólag a lakossági hitelek nyilvántartását szolgálná, és nem tartalmazna a hitelfelvevők jövedelmi vagy vagyoni helyzetére vonatkozóan további adatokat.